

УДК 349.3

DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2411-2054.2019.36.184870>

О. М. Потопахіна, канд. юрид. наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра цивільно-правових дисциплін
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: olganikolaevna2010@ukr.net

М. М. Ячменська, студентка магістратури
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Економіко-правовий факультет
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: meryem.yachmenska@gmail.com

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ВТРАТОЮ ГОДУВАЛЬНИКА

Наукова стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних питань правового регулювання пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника, проаналізовано законодавство щодо пенсійного страхування у зв'язку з втратою годувальника, а саме розглянуто порядок та умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника, суб'єктний склад правовідносин із загальнообов'язкового пенсійного страхування у разі втрати годувальника з урахуванням матеріалів практики та позицій Верховного Суду, Європейського суду з прав людини, міжнародні та європейські стандарти з питань пенсійного забезпечення у зв'язку з втратою годувальника. Загалом, на підставі вивчення спеціальної літератури, чинного законодавства та практики його застосування, зарубіжного досвіду сформульовані пропозиції щодо удосконалення правового регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника.

Ключові слова: законодавство щодо пенсійного страхування у разі втрати годувальника, пенсійне страхування у зв'язку з втратою годувальника, пенсії у зв'язку з втратою годувальника, непрацездатні члени сім'ї.

Постановка проблеми. У зв'язку з прийняттям 24 серпня 1991 року Акту незалежності України, в Україні активізувалися державотворчі процеси, а тому, безумовно, виникла проблема недостатньої урегульованості нормотворчої бази, яка мала стати основою для побудови самостійної країни із оновленою політичною та соціально-економічною системою.

Однак, незважаючи на значний обсяг нормативного забезпечення питань, що стосуються соціального забезпечення, наразі досі існує проблема безсистемності законодавства та відсутності єдиного уніфікованого акту у сфері соціального захисту, що породжує ряд труднощів у правозастосовчій практиці та загалом стає наслідком ускладнення доступу отримання інформації для населення. Тому, безсумнівно, виникає необхідність реформування законодавства у сфері соціального захисту, уніфікації матеріальних та процедурних норм, які визначатимуть механізм реалізації особи гарантованого Конституцією України права на соціальний захист з боку держави.

Зважаючи на розпорошеність правових норм, в науковій статті вважаємо за необхідне дослідити питання правового регулювання процедури та умов надання права на соціальне забезпечення, а саме у зв'язку з втратою годувальника.

Мета статті – дослідження теоретичних та практичних питань правового регулювання пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою проведення комплексного аналізу проблематики правового регулювання пенсійного забезпечення у зв'язку з втратою годувальника було досліджено теоретичний базис наукових праць вітчизняних вчених-

теоретиків, оскільки розроблення та удосконалення ефективної нормативної бази у будь-якій сфері суспільних відносин неможливе без ґрунтовних наукових рекомендацій.

В Україні з часів набуття незалежності з питань пенсійного забезпечення були захищені кандидатські дисертації: Т. В. Кравчук, Ж. А. Дробот, О. С. Прийменко, Н. О. Якіна та ін.

Джерелами науково-теоретичного підґрунтя загальнотеоретичних питань та окремих аспектів зазначеної проблематики також стали роботи багатьох дослідників у галузі права, зокрема, Є. І. Астрахан, Н. Б. Болотіна, К. В. Бориченко, М. Д. Ждан, А. Д. Зайкіна, М. Л. Захаров, І. В. Зіноватна, Р. І. Іванова, О. Є. Мачульська, Б. О. Надточій, О. С. Прийменко, С. М. Прилипка, М. Г. Седельникова, С. М. Сивак, І. М. Сирота, Б. В. Сташків, Б. А. Сичинський, В. К. Субботенко, Е. Г. Тучкова, Ю. Я. Цедербаума, Я. М. Фогель, В. Ш. Шайхатдінова, М. М. Шуило та ін. З аналізу вищевикладеного, необхідно погодитись з тим, що науковцями активно здійснюються напрацювання щодо розроблення пропозицій та рекомендацій удосконалення законодавства, що регулює відносини у разі настання такого соціального ризику як втрата годувальника. Однак, зважаючи на динамічність нормотворчих процесів, проблема відсутності унормованого правового регулювання процедури пенсійного забезпечення у разі втрати годувальника наразі потребує подальшого наукового осмислення.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на той факт, що система забезпечення соціальним захистом населення є питанням національного характеру, оскільки кожна країна самостійно визначає рівень соціальної допомоги, що надається її громадянам в залежності від її економічного розвитку, однак, жодна держава не може ігнорувати мінімальні міжнародні стандарти, що покликані гарантувати достатній життєвий рівень при настанні загальнопоширених соціальних ризиків. Приєднання України до міжнародних договорів, що встановлюють мінімальні гарантії соціального забезпечення стає передумовою їх автоматичного перетворення на гарантії внутрішньодержавні.

Зважаючи на помітний вплив міжнародних правових актів на національну правову систему, а зокрема цей вплив простежується у напрямку розширення соціальних прав населення, вважаємо за необхідне дослідити міжнародно-правову основу соціального забезпечення загалом, а також конкретно у випадку втрати годувальника. До того ж, стаття 9 Конституції України проголошує міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, частиною національного законодавства [1].

Соціальні права знайшли своє відображення у Міжнародному біллі про права, що складається з тріади основоположних міжнародних договорів: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Зокрема, держави відповідно до ст. 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права зобов'язуються визнати право кожного на достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя [2]. Вагому роль серед міжнародних актів універсального характеру, що сприяють уніфікації та стандартизації широкого спектра питань у сфері соціальної захищеності, відіграють конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці (далі – МОП). Наприклад, Конвенцією МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (1952) встановлюється порядок розрахунку допомоги в залежності від заробітної плати, зокрема, у разі втрати годувальника отримувачу допомоги (а саме ним визнається вдова з двома дітьми) надається розмір виплат не менше 45% від заробітної плати померлого [3]. Конвенція МОП № 102 набрала чинності для України 16 березня 2016 року у зв'язку з її ратифікацією на підставі Закону України «Про ратифікацію конвенції міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102». Відповідно до закону Україна взяла на себе ряд зобов'язань соціально-забезпечувального характеру, в тому числі зобов'язань, що стосуються допомоги у зв'язку з втратою годувальника (Розділ X Конвенції). Слід відзначити також Конвенцію №117 «Про основні цілі та норми соціальної політики» (набула чинності 16 вересня 2015 року), № 169 «Про збереження прав в сфері соці-

ального захисту» (1983), а також Конвенція № 128 «Про допомоги по інвалідності, по старості, на випадок втрати годувальника» (1967), в якій визначається, що вдови померлого годувальника мають отримувати соціальні виплати незалежно від віку, у випадку якщо вдова визнана особою з інвалідністю або ж виховує дитину, що знаходилась на утриманні померлого [4].

Будучи країною європейською як і в географічному, культурному, історичному так і в політичному та правовому розумінні, Україна постійно реформує своє законодавство у напрямку до адаптації правових норм до європейських стандартів та критеріїв, що висуваються Європейським Союзом. Зокрема, було ратифіковано безліч регіональних договорів, що були розроблені в рамках міжурядової організації Ради Європи у сфері соціального захисту. До основних належить «Європейська соціальна хартія» (1961), «Європейська конвенція про соціальне забезпечення» (1972), «Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий)» (1990) та інші. Зокрема, переглянутий «Європейський кодекс соціального забезпечення» передбачає, що допомога у зв'язку з втратою годувальника має складати не менше 50 % від мінімального законного та міжпрофесійного заробітку [5].

Необхідно констатувати той факт, що державна політика України наразі спрямована на здійснення ефективних заходів з метою наближення національного законодавства до більш високих міжнародних та європейських стандартів у сфері соціально-забезпечувальних відносин.

Доцільно звернутись до внутрішньої вітчизняної нормативно-правової бази для більш ґрунтовного дослідження питання соціальної захищеності населення, які втратили годувальника та у зв'язку з цим засоби для існування.

Право на соціальне забезпечення у разі настання такого соціального ризику як втрата годувальника є основоположним, базовим правом кожного громадянина, оскільки проголошується на конституційному рівні, а саме в ст. 46 Конституції України зазначається: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом».

21 грудня 1993 року Постановою Верховної Ради України була схвалена Концепція соціального забезпечення населення України, в якій акцентується увага на необхідності вироблення механізмів, що сприятимуть дотримання державних гарантій щодо матеріального забезпечення у разі втрати годувальника [6].

Дійсно, наразі держава створила умови для реалізації надання матеріальної підтримки особам, які втратили засоби для існування у зв'язку зі смертю годувальника. Наприклад, якщо звернутись до поточної діяльності Пенсійного фонду, а саме до статистичних показників, то відповідно до «Звіту про роботу Пенсійного фонду України у 2017 році, бюджет, пріоритети діяльності та План роботи Фонду на 2018 рік» чисельність пенсіонерів, яким призначались пенсії у разі втрати годувальника, складає на 01.01.2018 року 658, 1 тис. осіб по всій Україні [7].

Пенсійне страхування у разі втрати годувальника належить до однієї з організаційно-правових форм соціального забезпечення, а саме до загальнообов'язкового державного соціального страхування. Відповідно до ст. 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV: «Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності, а в разі смерті пенсіонера або осіб, зазначених у частині другій статті 32 цього Закону, а також у разі смерті (загибелі) особи внаслідок поранення, каліцтва, контузії чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних під час участі у масових акціях громадського протесту в Україні з 21 листопада 2013 року по 21 лютого 2014 року за євроінтеграцію та проти режиму Януковича (Револуції Гідності), – незалежно від тривалості страхового стажу.

При цьому дітям пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника» [8].

Отже, для того, щоб мати право на отримання пенсії, мають бути наявні такі умови на момент смерті годувальника:

1. Настання смерті застрахованої особи, у тому числі в разі визнання її безвісно відсутньою чи офіційно оголошеною померлою;
2. Наявність на утриманні застрахованої особи непрацездатних членів сім'ї;
3. Наявність у годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності.

Стаття 32 вищезазначеного закону встановлює конкретний розмір страхового стажу, необхідного для призначення пенсії по інвалідності для осіб з інвалідністю III групи, наприклад, від 43 років до досягнення особою 45 років включно необхідний страховий стаж складає 10 років.

Згідно ч. 3 ст. 36 Закону до членів сім'ї, які вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника, відносяться особи, зазначені в частині другій цієї статті, якщо вони:

- 1) були на повному утриманні померлого годувальника;
- 2) одержували від померлого годувальника допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування.

Щодо непрацездатних членів сім'ї, то до них згідно ч.2 ст. 36 Закону належить:

- 1) чоловік (дружина), батько, мати, якщо вони є особами з інвалідністю або досягли пенсійного віку.

Практика діяльності Пенсійного фонду засвідчує, що спільне проживання чоловіка та жінки без офіційної реєстрації в органах реєстрації актів цивільного стану України не є підставою для отримання пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Судова практика притримується такої ж позиції. Розглянемо, наприклад, висновок Верховного Суду України в постанові від 10 березня 2015 року № 21-615a14. Особа звернулася до суду з позовом про визнання неправомірною відмови управління Пенсійного фонду призначити їй пенсію у зв'язку із втратою годувальника відповідно до вимог ч. 1 ст. 36 Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». На обґрунтування позову зазначила, що вона є непрацездатною особою, яка перебувала на утриманні померлого чоловіка, з яким фактично проживала однією сім'єю, його пенсія була для неї постійним і основним джерелом існування. В своєму рішенні суд відмовив у задоволенні позовних вимог. В обґрунтуванні своєї позиції суд зазначив, що згідно з ч. 1 ст. 21 Сімейного кодексу подружжя утворюється тільки на підставі шлюбу — добровільного сімейного союзу жінки та чоловіка, зареєстрованого в державному органі реєстрації актів цивільного стану. Жінка та чоловік, які утворили неодружену сімейну пару та за певних унормованих правовідносин можуть уважатися членами сім'ї, що не є рівнозначним поняттям «чоловік» і «дружина», позаяк саме цими термінами закон персоніфікує кожного з подружжя як суб'єкта правовідносин між собою. Встановлення в судовому порядку факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без шлюбу й визнання за її учасниками статусу члена сім'ї не легітимізує і не може легітимізувати (узаконити) правове становище неодруженої сімейної пари як подружньої, оскільки за законом подружжя утворюється не від тривалості чи стійкості взаємин, а після реєстрації шлюбу в державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Тобто, керуючись нормами матеріального права та правовими позиціями Верховного Суду фактичні шлюбні відносини не являють собою підставою для призначення особі пенсії у зв'язку з втратою годувальника, незважаючи ні на тривалість спільного проживання, ні на наявність спільних дітей, ні на факт повного утримання такої особи.

Однак необхідно звернути увагу на прецедентні рішення Європейського суду з прав людини у подібних справах, зважаючи на той факт, що згідно ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»

від 23 лютого 2006 року № 3477-IV національні суди застосовують практику Суду як джерело права. Яскравим прикладом є справа Муньос Діас про ти Іспанії (Munoz Diaz v. Spain). Муньос Діас одружилася за циганським звичаєм, народила шістьох дітей, а сім'я отримала статус багатодітної. Після смерті чоловіка у 2000 р. заявниця звернулася за пенсією у зв'язку з втратою годувальника. Однак її прохання було відхилене на тій підставі, що вона не була його законною дружиною. Суд задовільнив скаргу заявниці і постановив, що було порушення з боку іспанської держави ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 1 Протоколу № 1 до неї [9, с. 103-107].

2) діти (у тому числі діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника) померлого годувальника, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали особами з інвалідністю до досягнення 18 років.

Діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх навчальних закладах системи загальної середньої освіти, а також професійно-технічних, вищих навчальних закладах (у тому числі у період між завершенням навчання в одному із зазначених навчальних закладів та вступом до іншого навчального закладу або у період між завершенням навчання за одним освітньо-кваліфікаційним рівнем та продовженням навчання за іншим за умови, що такий період не перевищує чотирьох місяців), – до закінчення такими дітьми навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, та діти-сироти – до досягнення ними 23 років незалежно від того, навчаються вони чи ні [10].

В цьому випадку важливе значення мають правові позиції Верховного Суду України, що викладені в постанові «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» від 31 березня 1995 року № 5. Відповідно до п. 8 Постанови: «Одержання заявником заробітку, пенсії, стипендії, інших доходів не є підставою для відмови у встановленні факту перебування на утриманні, коли суд встановить, що основним і постійним джерелом засобів до існування була для заявника допомога з боку особи, яка надавала йому утримання» [11].

3) чоловік (дружина), а в разі їх відсутності – один з батьків або брат чи сестра, дідусь чи бабуся померлого годувальника незалежно від віку і працездатності, якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною (дітьми) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років.

Автори О. Г. Азарова та О. Є. Козлов відзначають, що зазначену підставу необхідно змінити в частині збільшення періоду догляду за дитиною, а відповідно і часу протягом якого особи мають право на отримання пенсії, а саме до досягнення дитини 16 річного віку. Свою позицію обґрунтовують тим, що згідно до ст. 188 Кодексу законів про працю України особа набуває повної трудової правосуб'єктності, як правило, з 16 років, тобто саме з цього моменту особа може самостійно вступати у трудові правовідносини, а отже отримувати певний прибуток, заробітню плату, що забезпечить її існування [12, с.150-153].

Згідно ст. 37 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» розмір пенсії складає 50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї та 100 відсотків пенсії на двох та більше, що розподіляється між ними рівними частками. Однак, в залежності від правового статусу померлого, то розмір пенсійних виплат може різнитися від зазначеного стандарту. Якщо звернутись до аналізу спеціального законодавства, наприклад, до Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII, то ч. 19 ст. 86 встановлює інший розмір пенсій, відмінний від профільного закону: «Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї прокурора або слідчого, які були на його утриманні на момент смерті (при цьому дітям пенсія призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника), за наявності у померлого годувальника стажу роботи в органах прокуратури не менше 10 років, у розмірі 60 відсотків середньомісячного (чинного) заробітку на одного члена сім'ї, 70 відсотків – на двох і більше членів сім'ї» [13].

Однак, як діяти в тому випадку, коли дитина померлого годувальника втратила засоби для існування, оскільки перебувала на його отриманні, а на момент смерті встановлений той факт, що годувальник не набув за життя право на пенсію?

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» від 18 травня 2004 року № 1727-IV особа, яка не має права на пенсію – дитина померлого годувальника (у тому числі народжена до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника), який на день смерті не мав страхового стажу, необхідного для призначення пенсії для особи з інвалідністю III групи. Відповідно дитина померлого годувальника має право на державну соціальну допомогу. Наразі політика нашої держави направлена на посилення гарантованих прав дітей та забезпечення їм гідних умов існування. У зв'язку з цим 18 серпня 2017 року Кабінетом Міністрів України була схвалена постанова «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2005 р. № 261» відповідно до якої збільшився розмір соціальної допомоги. Відповідно до постанови соціальна допомога встановлюється виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, у такому розмірі: 150 відсотків – на трьох і більше дітей померлого годувальника; 120 відсотків – на двох дітей померлого годувальника; 100 відсотків – особам з інвалідністю I групи, жінкам, яким присвоєно звання “Мати-героїня”, на одну дитину померлого годувальника [14].

Також необхідно звернути увагу на положення Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання пенсійного забезпечення громадян» від 26 березня 2008 року № 265, в якій зазначається: «У разі коли особа з інвалідністю з дитинства або дитина з інвалідністю одночасно отримує державну соціальну допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» і пенсію у зв'язку з втратою годувальника, надається щомісячна державна адресна допомога до державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю і до пенсії у зв'язку з втратою годувальника» [15].

Висновки і пропозиції. Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, необхідно зазначити, що наразі національна законодавча база України в частині регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з наданням соціального забезпечення з боку держави особам, що потребують матеріальної підтримки у зв'язку з втратою годувальника потребує уніфікації та систематизації, оскільки це сприятиме більш ефективному практичному застосуванню правових положень громадянами України.

Необхідно відмітити і позитивний аспект: законодавство України реформується у напрямку посилення рівня соціального захисту, відбуваються активні процеси імплементації соціальних норм міжнародних договорів, вітчизняне законодавство адаптується до міжнародних стандартів та рекомендацій. Зокрема, 16 березня 2016 року було ратифіковано Конвенцію МОП № 102 «Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення». До того ж, згідно аналізу законодавчих положень в частині захисту громадян на належне пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника, нормативно-правові акти України цілком відповідають мінімальним міжнародним стандартам соціального забезпечення, а в деяких випадках національні норми є навіть вищими від встановлених у Конвенції вимог. Наприклад, Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» охоплено ширше коло осіб, яким гарантується соціальних захист у випадку втрати годувальника, ніж це передбачено Конвенцією та встановлено більш високі розміри виплат.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
3. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення: Конвенція від 28.06.1952. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 36. Ст. 5.

4. Конвенція про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втраченою годувальника № 128: Конвенція від 29.06.1967 № 128. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_326.
5. Європейський кодекс соціального забезпечення: Міжнародний документ від 16.04.1964 № ETS № 48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329.
6. Про проект Концепції соціального забезпечення населення України: Постанова Верховної Ради України від 21.12.1993 № 3758-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 6. Ст. 31.
7. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2017 році, бюджет, пріоритети діяльності та План роботи Фонду на 2018 рік. URL: <https://www.pfu.gov.ua/32629-zvit-pro-rohttps-www-pfu-gov-ua-33226-zvit-golovy-pravlinnya-pensijnogo-fondu-ukrayiny-oleksiya-zarudnogo-pro-robotu-u-2017-rotsi-botu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2017-rotsi-byudzhet-priorytety-diyaln/>.
8. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003 р., № 49. Ст. 376
9. Diaz v. Spain. Judgment of the European Court of Human Rights dated 8 December 2009. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=MU%D1OZ%20%7C%20D%CDAZ&sessionId=72944014&skin=hudoc.en>.
10. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999 р. № 46. Ст. 403.
11. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення: Постанова Верховного Суду України від 31.03.1995 № 5. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95>.
12. Азарова Е.Г., Козлов О.Є. Личность и социальное обеспечение в СССР. 1983. С.168.
13. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. Відомості Верховної Ради України. № 2-3. Ст. 54.
14. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2005 р. № 261: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 611. Урядовий кур'єр від 31.08.2017. № 161.
15. Деякі питання пенсійного забезпечення громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2008 № 265. Урядовий кур'єр від 02.04.2008. № 61.

References

1. Constitution of Ukraine (1996, June 28). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
2. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042. [in Ukrainian]
3. Convention on Minimum Social Security (2016, June 28). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian]
4. Convention on Disability, Old Age and Loss of Nursing Benefits No. 128. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_326 [in Ukrainian]
5. European Social Security Code. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329 [in Ukrainian]
6. About the draft Concept of social security of the population of Ukraine (1993, December 21). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
7. Report on the work of the Pension Fund of Ukraine in 2017, budget, activity priorities and Fund's Work Plan for 2018. Retrieved from: <https://www.pfu.gov.ua/32629-zvit-pro-rohttps-www-pfu-gov-ua-33226-zvit-golovy-pravlinnya-pensijnogo-fondu-ukrayiny-oleksiya-zarudnogo-pro-robotu-u-2017-rotsi-bot-pension-fund-ukrayiny-u-2017-rotsi-byudzhet-priorytety-diyaln/>.
8. On Compulsory State Pension Insurance (2003, 10 July). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: Parlam. vyd-vo. [in Ukrainian].
9. Diaz v. Spain. Judgment of the European Court of Human Rights dated 8 December 2009. Retrieved from: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=MU%D1OZ%20%7C%20D%CDAZ&sessionId=72944014&skin=hudoc.en>
10. On compulsory state social insurance (1999, September 23). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: Parlam. vyd-vo. [in Ukrainian].
11. On judicial practice in cases of establishing facts of legal importance: Resolution of the Supreme Court of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95>. [in Ukrainian].
12. Azarova E.G, Kozlov O.E (1983). Personality and Social Security in the USSR. [in Russian].
13. On the Prosecutor's Office (2014, September 10). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
14. On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 261 (2017, August 31). Uriadovi kurier [in Ukrainian].
15. Some issues of pension provision for citizens: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2008, March 26). Uriadovi kurier [in Ukrainian].

investigated in the event of the loss of a breadwinner, taking into account the practices and positions of the Supreme Court, the European Court of Human Rights, as well as the procedure and conditions for obtaining a pension in connection with the loss of a breadwinner.

It should be noted that the state policy of Ukraine is currently aimed at implementing effective measures to bring national legislation closer to higher international and European standards in the field of social relations.

In this regard, a legal analysis of international and European standards on retirement benefits was conducted in connection with the loss of a breadwinner.

The methods used in the writing of the work is a formal-logical, comparatively legal, systematic method.

The results obtained show that the national legal system of Ukraine in terms of regulating public relations arising from the provision of social security by the state to persons in need of financial support in connection with the loss of a breadwinner needs unification and systematization. In fact, social security legislation does not currently have a clear system, which affects the effectiveness of the practical implementation of legal provisions by Ukrainian citizens.

In general, on the basis of analysis of special literature, foreign experience, current legislation, case law, practice of implementation of legal provisions, the Pension Fund of Ukraine has formulated proposals to improve the legal regulation of pension insurance in case of loss of a breadwinner.

Keywords: legislation on retirement insurance in case of loss of a breadwinner, pension insurance in connection with the loss of a breadwinner, pensions due to the loss of a breadwinner, disabled family members